

*Aliona ACCEBAȘ**

**ASPECTE PRIVIND ACTIVITATEA ORGANELOR REPRESIVE ÎN
SUDUL BASARABIEI ÎN PERIOADA 1944-1953.
CAZUL FAMILIEI JOLEA**

**Aspects Regarding the Activity of the Repressive Apparatus in Southern
Bessarabia During 1944-1953. The Case of the Jolea Family**

Abstract: The article deals with the analyses of the content and main directions of the struggle of the Soviet state security bodies against the so-called anti-Soviet element in 1944-1953 based on declassified archival documents. On the example of Jolea's family from the city of Izmail, Izmail region, is represented a multifaceted picture of the life of the average family of the region in the post-war punitive and repressive policy of the Soviet government, which caused many human tragedies: loss of relatives, forcible severance of family ties, destruction of established way life. The consequences of these repressions for decades in advance determined complex and contradictory processes and significantly affected the psychology of the post-war generations of Izmail region.

Keywords: Southern Bessarabia, Izmail, repression, soviet regime, repressive apparatus

*

În baza documentelor din Arhiva Serviciului de Securitate al Ucrainei (SBU) articol pune în discuție activitatea serviciilor de securitate ale URSS, acțiunile organelor centrale care erau îndreptate împotriva elementelor antisovietice în 1944-1953. Soarta familiei Jolea din orașul Ismail prezintă imaginea dramatică a regiunii în perioada comunistă, scopurile punitive și represive a autorităților sovietice, care au cauzat multe tragedii umane.

În perioada 1944-1953, în doar nouă ani, mii de oameni au devenit victime ale unui sistem nemilos. Persecuția și represiunea aplicate pe scară tot mai largă împotriva întregii populații, au devenit metode de instaurare a dictaturii comuniste. Instrumentele principale prin care era posibilă perpetuarea dictaturii erau organele represive ale statului sovietic.

* Universitatea Umanistă de Stat din Ismail, Ucraina; alionaakchebach@gmail.com.

Re-anexarea Basarabiei la URSS, în 1944, a fost urmată de reinstaurarea autorităților sovietice în acest teritoriu. Din primii ani după război populația civilă a suferit în urma abuzurilor comise de autoritățile sovietice. Unul din scopurile centrale ale regimului a fost anihilarea oricărei forme de opoziție sau rezistență și „purificarea” de elemente ostile a teritoriului recucerit.

În conformitate cu rezoluția URSS și a Comitetului Central al PCUS (b) de la 21 august 1943 „În ceea ce privește măsurile urgente pentru reconstruirea economiei în zonele eliberate de sub ocupația germană” a fost instituit un sistem politic în stil sovietic, care includea educația ideologică a societății sovietice și „curățarea” ei de colaboratori, sabotori, diversioniști, trădători și spioni. Una din structurile responsabile de acea „curățare” era NKGB-ul sovietic. Primele acțiuni operative ale NKGB-ului în Basarabia de Sud au fost direcționate către identificarea și stoparea activității agenturii inamice rămase în spatele frontului a agenților spionajului german, a rezidenților, propagandiștilor și diversioniștilor ghidați de serviciile secrete inamice. O atenție sporită era acordată chiaburilor care s-au întors la locurile de baștină, odată cu revenirea administrației române în Basarabia după 22 iunie 1941.

Conform Hotărârii CC al PC (b) al URSS de la 4 aprilie 1944 „Despre reorganizarea NKGB-ului în regiunea Vinița, Volîn, Drohobîci, Jitomir, Ismail, Cameneț-Podolski, Kiev, Kirovograd, Lvov, Mikolaiv, Odesa, Rivne, Stanislav, Ternopil și Cernăuți”, au fost stabilite direcțiile prioritare de activitate a NKGB-ului în aceste teritorii: operațiunile ce țin de identificarea, demascarea și stoparea activității rețelelor de agenți rămași ca urmare a autorităților administrației române și a trupelor germane; crearea propriei rețele de agentură în rândul populației băștinașe, precum și restabilirea legăturii cu colaboraționiștii recrutați încă din anii 1940-1941 și în perioada interbelică.¹

Arsenalul autorităților punitive includea multe pârghii, una dintre cele mai puternice fiind Codul Penal (1927-1960). Mărturiile recente ale supraviețuitorilor demonstrează faptul că reprimăți de regimul comunist la jumătatea anilor '40 au fost oameni de toate profesiile, naționalitățile, grupurile sociale și vârste. Mulți primari, preoți, funcționari și oameni publici din sudul Basarabiei au fost arestați, fiind numiți „trădători de patrie” și „dușmani ai poporului”. De asemenea, au fost supuși persecuțiilor antreprenorii privați (restauratorii, croitorii, bucătarii, proprietari de cafenele, magazine etc.), care în perioada 1941-1944 primeau de la autoritățile române permise pentru a-și desfășura activitatea economică.

¹ TsDAHOU Spr. 1370 (Materyaly Dokumenty Y Stenohramy 1-ho Vseukraynskoho Soveshchanyia Zamestytelei Nachalnykov UNKVD Po Kad-Ram Oblastei Ukraini, 23-26 yiunia 1944 h.). –187 Ark.

Mașina kaghebistă s-a purtat cel mai nemilos cu participanții la viața politică din România interbelică. În mod vădit se făcea „curățarea” intenționată a intelectualilor, în locul lor aducându-se activiști politici de peste Nistru și din alte regiuni al URSS. Astăzi nu se cunoaște o cifră exactă a celor care au avut de suferit în urma represiunilor, estimările se ridică la câteva sute de mii de persoane.

Printre nenumăratele cazuri se află și cel al lui Nicolaie Jolea și a tatălui său, Nicolae Petrovici Jolea, a căror poveste o vom dezvolta în cele ce urmează, pe baza pe dosarele lor personale identificate în Arhiva Serviciului de Securitate al Ucrainei (SBU).²

Conform documentelor de arhivă, Nicolaie Jolea s-a născut în 1920, în orașul Ismail, a absolvit șapte clase, fiind după origine moldovean și din punct de vedere politic apartinător. În momentul arestării avea funcția de șef adjunct în cadrul Statului Major al Comandamentului Pompierilor din orașul Ismail. Conform Rezoluției SMERSH UNKVD din regiunea Ismail, Nicolaie Jolea a fost arestat la 7 noiembrie 1944 în temeiul articolului 54-1, „a” din Codul penal al USSR („trădarea de patrie”).³

Mandatul de arestare motiva astfel decizia luată de autorități: „Locuind pe teritoriul ocupat temporar de invadatorii germano-români, Jolea a contribuit la instaurarea regimului germano-român în orașul Ismail. În colaborare cu germanii a ajuns pe teritoriul ocupat de trupele germano-române, a mers imediat la muncă pentru inamic și, împreună cu poliția, i-a persecutat activ pe patrioții patriei sovietice. Cu arma în mână a participat la organizarea raidurilor prin orașul Ismail, și, pentru a obține încrederea deplină a autorităților germano-române, a depus o petiție pentru a primi „origine etnică ” (așa cum se precizează în documente, n.n.)”.⁴ Trebuie remarcat faptul că, în timpul efectuării percheziției casei lui N.N. Jolea, nu s-au găsit dovezi care să susțină acuzațiile.⁵

După arestarea lui Jolea, membrii familiei sale și colegii lui de serviciu au fost chemați la sediul poliției politice. Ce doreau anchetatorii de la acești martori? Să demonstreze că Jolea ceruse încadrarea sa ca „volksdeutsche” (cetățean de origine etnică germană din afara Reich-ului), fapt care era considerat un gest suficient pentru a demonstra solidaritatea lui Jolea cu ideile naziste.⁶

Arestatul a negat această acuzație, în timp ce unul din martori, un anume Dumitru Kolesnikov, a afirmat că Jolea primise de fapt cetățenia română și își schimbase numele în Jolescu. Pentru merite speciale a fost acceptat în rândurile

² Arkhiv USBU v Odeskii oblasti. F. P., Cpr. 236641, Ark. 2.

³ Arkhiv USBU Ark. 3.

⁴ Ibid. Ark. 4.

⁵ Ibid. Ark. 13.

⁶ Ibid. Ark. 32

Instituției de Cooperare Națională.⁷ De asemenea, s-a arătat în timpul anchetei că tatăl lui, Nicolaie Petrovici Jolea, a scris o petiție către guvernul român pentru a dobândi cetățenia română iar el și familia lui să fie recunoscuți drept „etnici români”, petiția fiind aprobată de autoritățile române.

Pe 23 noiembrie 1944 i s-a citit arestatului documentul de punere sub acuzație. Cu acest prilej, Nicolae Jolea a încercat să prezinte propria versiune asupra faptelor. Statutul de „etnic român” a fost o condiție care a facilitat obținerea permisiunii de a deschide un atelier de reparații de pantofi. De asemenea, Jolea a declarat că a fost mobilizat în armata română la începutul anului 1944, slujind în orașul Ismail, unde a fost implicat în activități de patrulare. Responsabilitățile sale includeau și verificarea documentelor de identitate ale militarilor, precum și reținerea persoanelor care nu aveau un permis special. Toate declarațiile lui Jolea nu au contat în fața anchetatorilor, care și-au continuat netulburăți demersul.

A doua zi, pe 24 noiembrie 1944, a fost reținut tatăl său, Nicolaie Petrovici Jolea. Acesta a fost acuzat că a facilitat instaurarea regimului germano-român, a renunțat la cetățenia sovietică și a acceptat cetățenia română, trădându-și astfel patria. În timpul anchetei bătrânul Jolea a arătat, ca și feciorul său, că obținerea statutului de „etnic român” era necesară pentru deschiderea unui atelier. La 12 decembrie 1944, răspunzând la întrebările anchetatorului, a confirmat că familia sa a primit taloane pentru produse alimentare și că el a fost membru al comisiei de stat pentru susținerea examenelor de calificare pentru meseriași. Și aceste chestiuni puteau fi încadrate în prevederile codului penal sovietic, însă anchetatorii au continuat netulburăți pe linia documentării demersurilor celor doi Joldea de a obține statutul de „volksdeutsche”.

Astfel, la 15 decembrie 1944, a fost emisă o rezoluție semnată de asistentul ofițerului operativ al UNKVD „SMERSH”, Idomenko, privind încheierea anchetei. Iată ce se spune în document:

„Extras din procesul-verbal al celei de-a 33-a ședințe speciale a Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne al URSS de la 8 septembrie 1945:

Audiat: Dosarul № 249 / UNKVD din regiunea Ismail cu acuzatul: Jolea Nicolaie Nicolaievici, născut în 1920, or. Ismail, moldovean, cetățean al URSS, apartinic, șef adjunct în cadrul Statului Major al Comandamentului Pompierilor din orașul Ismail. În timpul ocupației germane a primit cetățenie germană „volksdeutsche”. Acuzat în temeiul articolului 54-1 „a” din Codul penal al URSS.

⁷ Ibid. Ark. 16.

Aprobat: Jolea Nicolaie Nicolaievici condamnat la 5 ani de muncă silnică în lagărul Cernogorsk pentru trădare de patrie. Termenul este stabilit din 9 noiembrie 1944.⁸

Audiat: Dosarul № 249 / UNKVD din regiunea Ismail cu acuzatul: Jolea Nicolaie Petrovici, născut în 1895, s. Barta, regiunea Ismail, moldovean, cetățean ai URSS, lucrător la stația sanitar-epidemică din orașul Ismail. În timpul ocupației germane a primit cetățenie germană „volksdeutsche”. Acuzat în temeiul articolului 54-1 „a” din Codul penal al URSS.

Aprobat: Jolea Nicolaie Petrovici condamnat la 5 ani de muncă silnică în lagărul Cernogorsk pentru trădare de patrie. Termenul este stabilit din 9 noiembrie 1944.⁹

La 6 iunie 1945 la Ministerul Afacerilor Interne al URSS, a fost depusă plângerea lui Ivan Ivanovici Vizenkov cu privire la examinarea cazului familiei Jolea. Documentul preciza că, după condamnarea lui N.N. Jolea și N.P. Jolea toți membrii familiei, inclusiv fiica lui N.P. Jolea, care era soția reclamantului, Jolea Oleksandra Nikolaivna, a fost exilată în districtul Suzdal, regiunea Novosibirsk, într-o așezare specială.

Conform Rezoluției din 18 noiembrie 1946, plângerea I.I. Vizenkov a fost respinsă, iar problema soției sale, exilată ca membru al familiei trădătorului, a fost îndreptată la Departamentul "A" al Ministerului Securității Statului.¹⁰

La 7 august 1946, maiorul Sedelnikov, șeful Departamentului de contraspionaj al Ministerului Afacerilor Interne din regiunea Ismail, după examinarea dosarului №0455225 și plângerea cetățeanului Ivan I. Vizenkov, a constatat că, conform datelor din Departamentul 2 al UMVD din regiunea Ismail, Jolea Alexandra Nicolaievna, în 1941 nu a părăsit orașul Ismail. Dar, a fost obligată de câteva ori să se prezinte la poliția română, unde a întocmit liste cu bunuri și proprietăți evreiești. De asemenea, s-a constatat că A. Jolea dispunea de informații despre o organizație subversivă de tineret din orașul Ismail. În vara anului 1942, toți membrii organizației au fost arestați, inclusiv Alexandra. Cu toate acestea, după ceva timp, Alexandra Jolea a fost eliberată. Potrivit materialelor adunate, Alexandra Jolea a fost suspectată de faptul că a trădat pe tinerii simpatizați a regimului sovietic. În astfel de circumstanțe, Departamentul 2 al UMVD din regiunea Ismail în mod repetat a refuzat să analizeze plângerea lui I.I. Vizenkov cu privire la întoarcerea soției sale din exil.¹¹

⁸ Ibid. Арк. 69.

⁹ Ibid. Арк. 68.

¹⁰ Ibid. Арк. 70.

¹¹ Ibid. Арк. 75.

La 15 iunie 1957 Nicolaie Petrovici Jolea a scris o cerere de reabilitare. Materialele din Dosarul № 4952 cu acuzația lui N. N. Jolea și N.P. Jolea în temeiul articolului 54-1 „a” din Codul penal al RSS Ucrainene au fost revizuite de către procurorul din regiunea Odesa, avocatul public clasa-a II Goncharenko. După analizarea cazului cererea lui M.P. Jolea de a fi reabilitat a fost respinsă.

Abia la 30 noiembrie 1989, Conform Rezoluției Procuraturii regiunii Odesa și Articolului №1 a Decretul prezidiului sovietului suprem URSS din 16 ianuarie 1989 N. N. Jolea și N.P. Jolea au fost reabilitați.¹²

Asemenea cazuri arată că în 1944-1953, „curățarea” în rândul populației locale, în timpul căreia au suferit oameni nevinovați, a fost considerată drept garanție a stabilității sistemului. După ce sovieticii au preluat acest teritoriu, NKVD a început să caute „trădători” și „colaboratori” în rândul populației civile. În același timp, puterile largi ale agențiilor de securitate le-au permis să aresteze „suspecții” doar din motive fabricate, să caute mărturisiri și denunțuri, să condamne la deportare sau la executare. Persecuția „colaboratorilor” a durat zeci de ani, versiunea oficială a acestei represiuni fiind „purificarea” de elemente ostile a teritoriului recucerit

Astfel, în august 1944 pentru „colaborare cu ocupanții germani”, „agitație antisovietică” și „spionaj” au fost arestate 454 de persoane. Potrivit datelor centralizate de KGB, în 1945 condamnați au fost 338 de persoane. Printre cei arestați se numărau 80 de ucraineni, 71 de ruși, 72 de moldoveni și români (inclusiv 4 cetățeni români); 198 colhoznici, 184 angajați, 218 declasificați.

Monitorizate de instanța de judecată au fost cazurile a 493 de persoane: 4 deținuți au fost împușcați, 204 au fost trimiși la muncă forțată și 266 au fost închiși în închisori și lagăre.¹³ Mulți dintre ei nu s-au mai întors, iar cei reveniți își amintesc și astăzi de calvarul prin care au trecut.

Conform datelor despre rezultatele activității operative de investigații, la 1 ianuarie 1946 la etapa de anchetă încă mai erau 68 de persoane. Pe parcursul anului 1946 au fost arestate 299 de persoane: orășeni – 32, țărani – 178 moldoveni și români – 64, ucraineni – 49, ruși – 43. Organele judiciare și extrajudiciare au luat decizii asupra 246 de persoane (21 dintre ei trimiși la muncă fizică grea, 213 închiși în închisori și lagăre).¹⁴

În 1948, 269 de persoane au fost trimise în judecată (183 dintre ei condamnate la închisoare). Principalele acuzații vizau „spionajul în favoarea germanilor” sau „trădarea de patrie”. Printre cei arestați erau 56 de ucraineni, 38 de

¹² Ibid. Ark. 76.

¹³ Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy (HDA SBU). – F. 42. - Spr.57. Ark. 3, 32-34, 50-52.

¹⁴ Ibid. Spr. 62. T.1. Ark. 21, 22, 33, 34.

ruși și 40 de moldoveni; 53 colhoznic și țărani similari, 50 șomeri și 13 prizonieri de război.¹⁵

Conform statisticilor operaționale în 1949 au fost deschise dosare penale a 240 de persoane, 263 – au fost urmărite în justiție.¹⁶ În 1951 au fost arestate 167 de persoane – elemente religioase considerate un pericol potențial și antisovietic.¹⁷ În 1952, 54 de persoane au fost reținute de UMB în regiunea Ismail.¹⁸

Procesul de reabilitare a persoanelor reprimite în URSS a început în 1953-1954. Soarta victimelor regimului sovietic a fost revizuită la sfârșitul anilor '80. La 16 ianuarie 1989, a fost emis decretul „Despre măsurile suplimentare de restabilire a justiției în relația cu victimele represiunilor în perioadele anilor 30 și 40 și începutul anilor 50”. La 14 noiembrie 1989, Sovietul Suprem al URSS a adoptat declarația „Cu privire la recunoașterea actelor represive împotriva popoarelor supuse relocării forțate ca ilegale și penale, precum și la aplicarea drepturilor acestora”, la 17 aprilie 1991 – acceptată Legea Ucrainei „Privind reabilitarea victimelor represiunilor politice. Însă majoritatea persoanelor condamnate în perioada stalinistă nu au beneficiat de reabilitare. Ele continuă să fie considerate „trădători de patrie sovietică”. În mare parte, dosarele lor au rămas în fondul principal din Arhiva Serviciului de Securitate al Ucrainei (SBU) și încă nu sunt disponibile cercetătorilor. Numărul acestor cazuri este, de asemenea, „secret”.

¹⁵ Ibid. Spr. 69. T.1. Арк. 3, 79-84.

¹⁶ Ibid. Spr.75. T.1. Арк. 1, 157-162.

¹⁷ Ibid. Spr. 78. Арк. 4, 78-83.

¹⁸ Ibid. Spr. 84. Арк. 3, 25, 26, 38, 39.